

(AUTO)EVALUACE VE VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU FINSKA

Daniela Vrabcová, Karel Rýdl

Úvod

Tento text je zaměřen na problematiku (auto)evaluace ve finském vzdělávacím systému. Význam (auto)evaluace ve Finsku vzrostl v důsledku vzdělávací legislativy z roku 1999, kdy došlo k posílení významu (auto)evaluace jako nástroje řízení vzdělávání, rozvoje škol a zvyšování kvality. V současnosti mají poskytovatelé vzdělávání ve Finsku statutární povinnost evaluovat své vlastní aktivity i participovat na externích evaluacích.

Z hlediska obecnějších charakteristik této severské země o rozloze přibližně 340 000 km², je Finsko typické velmi nízkou hustotou obyvatel, cca 17 obyvatel/km² celkově jich žije ve Finsku přibližně 5,2 milionu (Velvyslanectví, 2011). V čele státu stojí prezident republiky, který je volen na šest let, a to přímou volbou občanů. Vláda potřebuje získat důvěru parlamentu (eduskonta), který má 200 členů. Po etnické stránce patří Finsko stále k velmi homogenním zemím, v současnosti žije ve Finsku pouze asi 4% obyvatel narozených v jiné zemi než ve Finsku

(UN Data, 2010). Nejpočetnější skupiny imigrantů přicházejí z Ruska, Estonska a Švédska. Oficiálním jazykem ve Finsku je nejen finština, ale i švédština; ta je mateřským jazykem pro přibližně 6% Finů. Toto výsadní postavení švédštiny ve Finsku vyplývá z historického kontextu vývoje Finska, konkrétně z období od počátku třináctého století do roku 1809, kdy bylo Finsko součástí Švédského království. Dalším původním (angl. indigenous) jazykem je sámština, kterou hovoří Sámové (dříve tzv. Laponci) v oblasti Laponska (Velvyslanectví, 2011). Sámská menšina (0,03%) a přistěhovalci s trvalým pobytem ve Finsku mají právo na základní vzdělání v mateřském jazyce (FNBE, 2011).

Finský školský systém nesmí být ze zákona organizován tak, aby způsoboval systematické rozdíly ve studijních výsledcích. Všichni trvale žijící ve Finsku mají stejné právo na vzdělání na stejné úrovni bez ohledu na mateřský jazyk, pohlaví, bydliště a ekonomické postavení. Rovnoprávný přístup ke vzdělání není pouze teorií. Ve Finsku bylo vynaloženo velké úsilí, aby všechny populační skupiny a regiony dostaly stejnou příležitost k učení. Síť škol pokrývá celou zemi; ve státě s 5,2 mil. obyvatel existuje 4 300 všeobecně vzdělávacích škol, téměř 500 vyšších středních (akademických) škol a velké množství odborných škol a vzdělávacích institucí pro dospělé. Ve školách je věnována velká pozornost podpoře žáků se speciálními vzdělávacími potřebami i s horšími výsledky, vyučování jsou podle individuálních osnov v běžných třídách anebo ve speciálních třídách. Školský systém Finska, ostatně jako většina dalších severovýchodních zemí, je výrazně podporována z veřejných prostředků. Zřizovatelem finských škol jsou obce nebo města. Rozlehlá síť vysokých škol uspokojuje poptávku. Vzdělávání na všech stupních je poskytováno v obou úředních jazycích, tj. ve finštině a švédštině.

K hlavním principům, na nichž je postaven finský vzdělávací systém patří zejména:

- rovnost vzdělávacích příležitostí;
- regionální dostupnost vzdělávání;
- bezplatnost povinného vzdělávání⁸;
- všeobecné a neselektivní povinné vzdělávání;
- důraz na vysokou kvalifikovanost, samostatnost a autonomii učitelů;

8 Ve Finsku neexistuje povinná školní docházka, ale povinné vzdělávání; to může být absolvováno i v rámci domácího vzdělávání (Eurydice, 2009/10).

- kooperativní způsob práce na všech úrovních, idea partnerství;
- podpora formativního hodnocení žáků;
- flexibilní systém založený na principu kombinace centralizovaného řízení a lokální implementace⁹;
- individuální podpora učení a prospěchu žáků, hodnocení a oceňování žáků orientované na rozvoj (FNBE, 2011).

K dalším znakům finského vzdělávacího systému patří s ohledem na oblast evaluace především tyto skutečnosti:

- na lokální úrovni se poskytovatelé vzdělávání vyznačují vysokou mírou autonomie,
- zajišťování kvality je založeno na autoevaluaci,
- ve Finsku neexistují žádné školní inspekce,
- národní evaluace vzdělávacích výstupů je založena na testech a rozsáhlých, evaluačních projektech, tematických zprávách,
- povinné celonárodní testování studentů na národní úrovni podstoupili studenti v 18–19 letech ve vyšším všeobecném vzdělávání, v rámci maturitní zkoušky (finsky: *ylioppilastutkinto*, švédsky: *studentexamen*, angl. matriculation examination – Lankinen, 2010, Eurydice, 2009/10).

1 (Auto)evaluace školy v rámci systému vzdělávání ve Finsku

Ve Finsku začínají děti chodit do školy zpravidla v sedmi letech. Před začátkem školní docházky mohou absolvovat jednoleté předškolní vzdělávání. Povinné vzdělávání ve Finsku trvá devět let. Po skončení povinného vzdělávání mohou žáci absolvovat dobrovolně ještě jeden (10.) ročník, kdy mají možnost zlepšit si prospěch, případně si ujasnit své další plány. Po ukončení všeobecně vzdělávací školy (finsky: *peruskoulu*, švédsky: *grundskole*) nejsou žádné závěrečné zkoušky; na konci dostávají studenti certifikát o ukončení školy. Certifikát otevírá cestu na různé typy vyššího sekundárního vzdělávání.

9 Řízení prostřednictvím legislativy a norem, kurikula, vládního plánování a informací. Městské správy zodpovídají za poskytování vzdělávání a implementaci (FNBE, 2011).

Vyšší sekundární vzdělávání je rozděleno na všeobecné (finsky: *lykio*, švédsky: *gymnasium*) a odborný proud (HHX, HTX, EUX). Všeobecné střední vzdělávání připravuje studenty pro maturační zkoušku, obdobu maturitní zkoušky (více viz kapitola 6). Hlavním cílem odborných programů je základní odborná kompetence.

1.2 Terminologie

V legislativních a úředních dokumentech se objevuje zejména pojem evaluace (*arviointi*, angl. evaluation) a autoevaluace, vlastní hodnocení, sebehodnocení (*itsearviointi*, angl. selfevaluation) v případě lokálních školských institucí, úrovní a jednotlivých škol. Z jednoho z klíčových dokumentů v oblasti evaluace z **Rámce evaluace vzdělávacích výstupů ve Finsku** (1999) vyplývá, že evaluace znamená kombinaci interpretativní analýzy studovaných jevů či aktivit a definování benefitu a hodnot produkovaných těmito aktivitami. Finským označením pro interní evaluaci je *sisaimen arviointi* (angl. internal evaluation) a pro externí *ulkoinen arviointi* (angl. external evaluation).

Pojem evaluace se objevuje v rámci zákonů o jednotlivých sektorech vzdělávání, týká se FNBE, poskytovatelů vzdělávání a škol. Vedle výše uvedených pojmů se objevují i pojmy kvalita (*laatu*) a zajišťování kvality (*laadun ylläpitämiseen*). V případě celonárodní maturitní zkoušky na závěr všeobecného středního vzdělávání pojem *ylioppilastutkinto* (angl. matriculation examination).

1.3 Legislativní rámec

Administrativa a řízení vzdělávání na všech úrovních vzdělávacího systému se zakládají na jasně definovaných společných národních cílech. Například preprimární a základní vzdělávání je regulováno Zákonem o základním vzdělávání (628/1998, ve znění dodatku z 9. 12. 2009), Vládním nařízením o obecných národních cílech a hodinové dotaci v základním vzdělávání (1435/2001), Národním kurikulem pro předškolní vzdělávání (2000), Národním kurikulem pro základní vzdělávání (2004).

Jedním z klíčových dokumentů řídících rozvoj vzdělávání a výcviku ve Finsku je **Rozvojový plán vzdělávání a výzkumu**, aktuálně pro období 2007–2012, z kterého vycházejí další rozvojové projekty.

V oblasti evaluace patří k významným dokumentům:

- jednotlivé školské zákony, tj. například zákon o základním vzdělávání, všeobecném vyšším sekundárním vzdělávání atd.
- **Vyhláška o evaluaci ve vzdělávání (150/2003)**: vymezuje zejména cíle, principy, rozdělení práce a kooperaci, funkce, strukturu Sekretariátu Rady pro evaluaci vzdělávání; toto nařízení vedlo k vytvoření tohoto orgánu při Ministerstvu vzdělávání. Dále toto nařízení stanovuje, že Rada pro evaluaci vzdělávání evaluaci školství organizuje prostřednictvím: 1. sítě univerzit, 2. Finské národní rady pro vzdělávání (FNBE) a 3. prostřednictvím dalších odborných organizací.
- **Vyhláška o Finské národní radě pro vzdělávání, FNBE (805/2008)**: vymezuje zodpovědnost FNBE za evaluaci vzdělávacích výsledků ve vzdělávání od preprimárního po vzdělávání dospělých.
- **Evaluací plán**: varianta plánu na období 2009–2011 zdůrazňovala v evaluaci vyššího vzdělávání audity systémů zajišťování kvality.

Směrodatnými/závaznými pro evaluaci v terciárním vzdělávání jsou: Zákon o univerzitách (645/1997) a Zákon o polytechnikách (351/2003). Za evaluaci terciárního vzdělávání zodpovídá Finská Rada pro evaluaci vyššího vzdělávání (FINHEEC); náležitosti fungování této Rady vymezuje Vyhláška o Radě pro evaluaci vyššího vzdělávání (1320/1995).

Oblasti evaluace a dalšího velice blízkého tématu – kvality – se týká rozsáhlý projekt „**Lepší základní vzdělávání“ POP program (2007–2011)**. Jako součást tohoto projektu jsou schvalována kritéria kvality základního vzdělávání. Záměrem těchto kritérií je zajistit kvalitu vzdělávání a garantovat práva na základní vzdělávání pro všechny děti bez ohledu na bydliště, mateřský jazyk a ekonomické zázemí. Tato kritéria kvality představují nástroj pro evaluaci krátkodobých i dlouhodobých efektů rozhodnutí lokální politiky. Kromě této funkce kritérií jako regionálního nástroje, skýtají školám a poskytovatelům vzdělávání nástroj pro společnou evaluaci jejich aktivit.

Například ze Zákona o základním vzdělávání vyplývá, že:

- Účelem evaluace ve vzdělávání je: 1. zajistit, že záměr tohoto zákona je naplňován v praxi, 2. podpořit rozvoj vzdělávání, 3. zlepšit podmínky pro proces učení.
- Poskytovatel vzdělávání má hodnotit vyučovací proces i jeho efektivitu a má také participovat na externích evaluacích svých vzdělávacích aktivit.

- Národní ústav pro vzdělávání pečuje o rozvoj evaluace i o implementaci externích evaluací. Ministerstvo může v jednotlivých případech uložit, aby evaluaci realizovala jiná instituce/organizace.
- Základní evaluační výstupy musí být zveřejňovány (FNBE, 1999).

Ve Finsku existují **evaluační standardy finského kurikula**. Evaluační standardy jsou ve Finsku součástí národního kurikula. Finské národní kurikulum pro základní vzdělávání obsahuje tzv. popis dobrého výkonu a tzv. kritéria pro závěrečné hodnocení, jež odpovídají evaluačním standardům. Popis dobrého výkonu a kritéria pro závěrečné hodnocení jsou formulovány pro všechny povinné vzdělávací obory. Dobrý výkon a kritéria pro závěrečné hodnocení specifikují úroveň znalostí a dovedností pro jednotlivé tematické okruhy a jednotlivé etapy. Členění do etap je pro jednotlivé předměty různé, např. matematika je rozčleněna do tří etap: první etapa (1. a 2. ročník), druhá etapa (3.–5. ročník), třetí etapa (6.–9. ročník).

1.4 Historický kontext (auto)evaluace

Pokud jde o školskou správu, historické pozadí evaluace můžeme nalézt v práci prováděné inspektory na základních školách. Jejich úkolem bylo zajistit, aby byla dodržována nařízení. Kromě toho měla inspekce poskytovat poradenství a podávat návrhy na zlepšení. Kontroly byly prováděny odbory školství provinčních vlád. Provinční inspektoráty byly převedeny na plánovací jednotky v letech 1972–1985. Při provádění rozsáhlých reforem hrálo klíčovou roli 11 provinčních státních úřadů. Jejich hlavním úkolem bylo koordinovat místní vzdělávací plány a ujednání, jakož i provádění různých typů školní inspekce. Systémy používané pro regulaci a řízení školství se dramaticky změnily v průběhu roku 1990, kdy byly postupně omezovány úkoly Krajského státního úřadu; zejména ztratil své kontrolní povinnosti. Systém inspektorátu ve školství byl zrušen ve Finsku v roce 1991.

Finská školská politika prošla výrazným procesem rozvoje v letech 1960 až 1990 a během tohoto období také došlo ve vzdělávacím systému k mnohým strukturálním reformám. Vzdělávací politika v tomto období měla několik specifických rysů, které upřednostňovaly centralizaci, aby bylo možno zajistit rovné příležitosti ve vzdělávání, bylo nutno přidělit veřejné zdroje účelovým způsobem. Vzdělávací cíle, kurikula a metody organizační práce byly regulovány jednotnými národními pravidly. Ve všech odvětvích sociální politiky byl favorizován postup plánování

krok-za-krokem a na tomto způsobu založená tvorba hierarchie. Silný, centralizovaný řídicí systém byl potřebný pro reformy, které měly být provedeny, a pro cíle, kterých mělo být dosaženo. Všichni byli přesvědčeni, že velká míra přenesení odpovědnosti za vzdělávání na veřejný sektor podpoří dosažení rovných příležitostí. Ve Finsku to znamenalo, že odpovědnost za organizaci vzdělávání byla téměř plně přenesena na městskou samosprávu. Univerzity byly mimo pravomoc městských samospráv, ačkoli byly řízeny národní vládou. Vytvoření centralizovaného systému řízení bylo zdůvodňováno názorem, že dojde k racionalizaci a posílení implementace reforem sociální politiky ve velkém měřítku. Národní úroveň regulace byla také potřebná k provedení reforem ve struktuře vzdělávacího systému.

V mnoha administrativních odvětvích se začaly z rozvojových schémat sedmdesátých let vyvíjet evaluační aktivity orientované na management. V průběhu osmdesátých let se ve finských školách začala objevovat evaluace zaměřená na školy, jednalo se buď o pouhá sebehodnocení či v kombinaci s hodnocením zahrnujícím externí konzultanty. V tu dobu získal na významu pojem **vnitřní rozvoj školy** (Hnutí za rozvoj škol, School Improvement Movement). Začaly být prováděny analýzy školy z hlediska slabých a silných stránek, aby byly vytvořeny základy pro další rozvoj a podpůrné konzultační projekty. Částečně paralelně s evaluací zaměřenou na školy a s evaluací založenou na analýze silných a slabých stránek, byl představen nový prvek ve vzdělávání – řízení podle výsledků. To zaměřilo pozornost na výsledky vzdělávacích aktivit a analýzu okolností, za jakých byly dosahovány; známou a rozšířenou se stala tzv. SWOT analýza (FNBE, 1999).

V roce 1993 zavedla Finská národní rada pro vzdělávání projekt rozvoje metod sebehodnocení a evaluační kultury. Cílem projektu bylo připravit vhodné modely sebehodnocení (evaluační strategie, popisy indikátorů a evaluační kritéria) pro různé typy vzdělávacích institucí. Byly vytvořeny modely pro základní vzdělávání, všeobecné i odborné vyšší sekundární i vzdělávání dospělých. Vytvoření modelů umožnilo pokrýt různorodé vzdělávací instituce a školy, alternativní přístupy, strategické priority v evaluaci výsledků vzdělávání a v mezinárodních trendech rozvoje. Hlavním výstupem byl jednak dokument **Strategie evaluace ve vzdělávání** (*Koulutuksen arviointistrategia*, 1997), a jednak **Rámec evaluace výstupů vzdělávání** (*Koulutuksen tuloksellisuuden arviointi*, 1998) určený primárně pro využití v národní evaluaci, ale doporučovaný i pro autoevaluaci škol.

Změny ve struktuře a funkčních principech vzdělávacího systému v devadesátých letech 20. století, zejména decentralizace, snižování výdajů, odstraňování hranice mezi vyšším a nižším stupněm základní školy, školy usilující o určitou profilaci a zvýšený důraz na hodnocení, vyvolaly diskusi. Jedním z konkrétních výstupů proměny společenského diskurzu byla legislativní reforma; v roce 1999 začlenila myšlenky zvýšené lokální odpovědnosti za vzdělávací a školící činnosti. Cílem bylo dát poskytovatelům vzdělávání pravomoci a odpovědnosti k implementaci zákonů a norem.

V období předcházejícímu ekonomickou recesi se ve finském vzdělávacím systému objevuje koncept řízení kvality; v jeho rámci je evaluace zacílena na procesy, spokojenost zákazníků a slouží jako základ pro rozvojové aktivity. V oblasti finského vzdělávání se ujaly pojmy: zajišťování kvality, systémy kvality a manuály kvality. Toto na kvalitu orientované myšlení podnítilo autoevaluaci škol (vlastní hodnocení aktivit jednotlivých škol) a připravilo základ pro analýzy spokojenosti klientů a pro růst evaluační kultury v oblasti vzdělávání (Jakku-Suhvonnen, 1997, In FNBE, 1999).

V současnosti je ve finském školství důležitým znakem role místních úřadů a škol v oblasti řízení, rozvoje školského managementu a rozvoje sektoru. Většinu škol vlastní a provozují obce, kromě vysokých škol, které spravuje stát. Nová legislativní reforma udělala obce poměrně autonomními při poskytování veřejných služeb, včetně vzdělávání. Z hlediska řízení došlo v oblasti vzdělávání k přechodu od řízení založeného na normách k řízení založenému na informacích, a to vyvolalo zvýšenou potřebu po evaluačních datech. Politické a administrativní rozhodovací procesy vyžadují více informací o vzdělávacích výstupech, a to i v rovině škol a místních úřadů v důsledku větší autonomie a svobody. Při evaluaci vzdělávacích výstupů už nestačí znát konečné výsledky vzdělávání, ale je třeba znát aktuální informace o školách jako učícím se prostředí, a to v kontextu vzdělávacího systému a okolní společnosti (FNBE, 1999).

1.5 Vztah interní a externí evaluace

Ve Finsku neexistuje subjekt s inspekční funkcí, inspekce neexistuje od roku 1991. Poskytovatelé vzdělávání zodpovídají za interní evaluaci vzdělávacích činností, které zabezpečují, a očekává se, že se budou účastnit národních a mezinárodních hodnocení. Evaluační závěry se uveřejňují, podoba zveřejnění však v nám dostupných dokumentech nebyla specifikována.

Protože se rozhodovací pravomoci a odpovědnosti školských institucí rozšiřují, jejich potřeba autoevaluace je stále významnější. Navíc administrativní normy a kritéria podpory se v současné době na řídicí instituce aplikují směrem ke zvýšené pozornosti na vlastní motivované hodnocení v organizaci. Státní rozpočet a hlavní národní kurikula se jeví jako důležitý využívaný prostředek při řízení interní evaluace. Podle současné platné školské legislativy jsou vzdělávací instituce povinny hodnotit vlastní činnosti a jejich účinnost.

2 Subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace

Za tvorbu vzdělávací politiky, stanovování obecných cílů, řízení jejich implementace jsou ve Finsku odpovědné dvě instituce:

- Ministerstvo vzdělávání a kultury (*Opetus-ja kulturministeriö*, OKM) s ministrem pro vzdělávání a vědu – zodpovídá za záležitosti týkající se vzdělávání a výzkumu a s ministrem pro kulturu a sport – zodpovídá za záležitosti týkající se kultury, sportu, mládeže, autorských práv a finanční pomoci studentům.
- Finská národní rada pro vzdělávání (*Opetus hallitus*, FNBE) implementuje politická rozhodnutí a poskytuje informace a údaje pro rozhodovací procesy a pro evaluaci vzdělávání.

Důležité slovo v organizaci vzdělávání, v koncipování a implementaci kurikula má lokální administrativa, ve většině případů volené městské rady. Zřizovateli a provozovateli základních škol ve Finsku jsou obecní a městské úřady. Povinností obce je zajistit dětem, které tam mají trvalé bydliště, bezplatnou výuku na základní škole. Podle školského zákona mají žáci na základních a středních školách právo na oběd zdarma a na bezplatnou dopravu, pokud cesta do školy je delší než 5 kilometrů. Stravu a dopravu zajišťuje obec nebo město. Na základní škole děti zdarma dostávají učebnice a učební pomůcky.

Mezi hlavní subjekty zapojené do procesu (auto)evaluace ve Finsku patří: poskytovatelé, Rada pro evaluaci, Národní rada pro vzdělávání, ministerstvo vzdělávání, Sekretariát evaluace vzdělávání, Statistika Finska, a v oblasti vyššího vzdělávání univerzity a polytechniky, FINHEEC a Akademie Finska. Bližší rámcová charakteristika vybraných hlavních subjektů následuje.

Poskytovatelé mají pravomoc samostatně rozhodovat o cílech. Legislativa reguluje obecný rámec evaluace; hlavním cílem je podpora rozvoje vzdělávání. Poskytovatel musí hodnotit učení a vyučování a efektivitu vzdělávání na vlastních institucích. Je povinen účastnit se externího hodnocení. Poskytovatel vzdělání má právo zvolit hodnotitele, neexistuje na to žádný národní předpis. Poskytovatel sám se může také rozhodnout o postupech. Frekvence hodnocení závisí na samotném poskytovateli, stejně tak předání posudků, příprava zpráv atd. Nejsou stanovena jednoznačná pravidla, jak výsledky sebehodnocení dále používat. Poskytovatel má právo rozhodnout o jejich použití nebo implementaci ve své instituci nebo organizaci. Účelem je využít výsledky vnitřního hodnocení nebo sebehodnocení pro národní externí evaluaci.

Finská Rada pro evaluaci vzdělávání (*Koulutuksen arviointineuvosto*) je expertním orgánem pro evaluaci ve vzdělávání. Rada organizuje a koordinuje evaluaci. Jejím úkolem je: a) asistovat ministerstvu vzdělávání a podporovat poskytovatele vzdělávání v záležitostech týkajících se evaluace, b) vytvářet akční plán externí evaluace ve vzdělávání v souladu s pokyny a finančními zdroji stanovenými ministerstvem vzdělávání, c) předkládat návrhy pro oblast rozvoje evaluace ve vzdělávání a prosazovat a kooperaci a výzkum v oblasti vzdělávací evaluace.

Ministerstvo vzdělávání a kultury¹⁰ (*Opetus- ja kulturministeriö*, OKM) – řídí získávání základních informací potřebných pro tvorbu vzdělávací politiky, plánování a rozhodovací procesy. Informační systémy ministerstva vzdělávání zahrnují: a) podklady pro přípravu rozpočtu, rozvoj vzdělávání, rozhodování v otázkách poskytování vzdělávání, b) informační systém pro strategické plánování, prognózy založené na kvantitativně kvalitativních výhledech a plánech, c) univerzitní databázi KOTA, d) databázi polytechnik AMKOTA (více k oběma databázím viz Tabulka č. 4 v kapitole 5).

¹⁰ Plný název ministerstva, které se ve Finsku zabývá problematikou vzdělávání, školství, (auto)evaluace škol apod., je *Ministerstvo vzdělávání a kultury*. Plný název naznačuje, že problematika řešená tímto ministerstvem je členěna na dvě oblasti, při čemž každá spadá do kompetence jiného ministra; na Ministerstvu vzdělávání a kultury fungují dva: ministr vzdělávání a vědy, ministr kultury a sportu. Problematika vymezená tématem tohoto textu spadá do kompetence ministra vzdělávání a vědy.

Finská Národní rada pro vzdělávání (*Opetushallitus*, FNBE) – Finská národní rada pro vzdělávání je zodpovědná za národní evaluaci vzdělávacích výstupů od preprimárního až po vzdělávání dospělých (vyjma vyššího vzdělávání). Smyslem těchto hodnocení je zmapovat míru, do jaké jsou naplňovány cíle stanovené v národním kurikulu. Další funkce FNBE se týká sledování otázky vzdělávací spravedlivosti ve Finsku. Podkladová data pro evaluaci jsou shromažďována zejména prostřednictvím průzkumů na stratifikovaných náhodných vzorcích, s využitím testů a národních statistických zdrojů. Poskytovatelé vzdělávání mohou FNBE zadat provedení evaluace, jestliže nejsou zahrnuti do národního hodnocení; za tuto službu poskytovatelé vzdělávání platí. Analýzy FNBE tedy zahrnují nejen školy vybrané s ohledem na stratifikaci vzorku, ale navíc také vzdělávací výsledky žáků těchto škol, které si objednaly dané hodnocení. FNBE vytváří hodnotící zprávy, a to na základě revidovaných klíčových výsledků a zjištění za Finsko jako celek; hodnotící zprávy jsou publikovány přibližně jeden rok po konání relevantních testů. Zprávy jsou odevzdávány ministru vzdělávání, univerzitám, školám participujícím na hodnocení a dalším zúčastněným subjektům. Kompletní zprávy jsou ke koupi na FNBE; shrnutí a výtahy z nich jsou zveřejňovány na webu FNBE.

Statistika Finska (*Tilastokeskus*) shromažďuje, analyzuje a publikuje informace pro statistické dokumentování vzdělávacích činností a pro tvorbu předpokladů a hodnocení vzdělávacího sektoru. Finská statistika vytváří veškeré primární oficiální statistiky týkající se vzdělávacího systému, vzdělávání a školení dospělých a strukturu vzdělání populace. Předkládá se vzdělávacím a dalším subjektům, zástupcům podniků, zájmovým skupinám, výzkumníkům, médiím a mezinárodním organizacím. Vzdělávací statistiky se plánují v úzké spolupráci se školskými orgány. Finská statistika také tvoří a zavádí standardy klasifikace v oblasti statistiky.

Na základě legislativy odpovídají za hodnocení institucí vyššího školství polytechniky a univerzity. Instituce vyššího školství využívají pomoci Finské rady pro evaluaci vyššího vzdělávání (KKA, *Korkeakoulujen arviointineuvosto*, FINHEEC, The Finnish Higher Education Evaluation Council). Jedná se o nezávislý expertní orgán asistující institucím vyššího vzdělávání a Ministerstvu vzdělávání a kultury v záležitostech týkajících se evaluace. Členové rady reprezentují univerzity, polytechniky, studenty a svět práce. Rada předává ministerstvu doporučení v souvislosti s odbornými centry vyššího školství, a to na základě návrhů před-

ložených univerzitami a polytechnikami. Za hodnocení výzkumu odpovídá Finská akademie, která pověřuje odborná centra výzkumu. Odborná centra v oblasti uměleckých činností jsou nominována Uměleckou radou Finska. Univerzity v současné době rozvíjejí své systémy zajištění kvality tak, aby bylo možné zvýšit kvalitu a zlepšit mezinárodní srovnatelnost. Ustanovení tohoto nezávislého orgánu pro hodnocení odděleně od přímé činnosti ministerstva školství je založeno na snaze zabezpečit nezávislost hodnocení. Také se považovalo za vhodné hodnotit instituce vyššího školství, tj. polytechniky a univerzity, jako jeden celek. Dohody o práci univerzit obsahují úkol organizovat hodnocení vlastních činností a zavádět pravidelná hodnocení jako nedílnou součást práce. Záměrem je v rámci společného úsilí ministerstva vzdělávání a univerzit pokračovat v rozvoji kritérií výkonnosti.

Při implementaci hodnocení, rozvoji metod a organizaci následných opatření **FINHEEC** úzce spolupracuje s takovými institucemi, jako jsou instituce vyššího školství, ministerstvo vzdělávání a Akademie Finska, s radami rektorů a uniemi studentů institucí vyššího školství, s Finskou národní radou pro vzdělávání a s Asociací finských místních a regionálních správních orgánů. Dále FINHEEC organizuje spolupráci se zaměstnanci a zaměstnavateli v oblasti vyššího školství a se zájmovými skupinami v obchodních organizacích. FINHEEC ve spolupráci s ministerstvem funguje od srpna 2003. Odpovídá za plánování, organizaci a rozvoj externí evaluace vyššího školství.

Kromě toho je evaluace v souvislosti s institucemi vyššího vzdělávání realizována také na **Akademii Finska** (*Suomen Akatemia*). Rozdíl mezi prací FINHEECu a Akademie Finska je však velmi zřetelný: Akademie Finska odpovídá za hodnocení výzkumu, který se provádí v institucích vyššího školství, zatímco Rada pro evaluaci odpovídá za hodnocení jiných typů činností (například školení-vyučování) na těchto institucích.

3 (Auto)evaluační zpráva

Povinnost evaluovat vzdělávání zahrnuje i povinnost zveřejnění výsledků evaluace (v míře, kterou pro evaluaci stanovuje legislativa). Zodpovědnost za zveřejnění zjištění z autoevaluace spočívá na poskytovateli vzdělávání, v případě externí evaluace musí zveřejňovat zjištění a zprávu instituce, která evaluaci prováděla. Konkrétním výsledkem (auto)evaluačního procesu bývá zpráva. Ve zprávě, a to z externí evaluace, by

měly být i závěry vyvozené z autoevaluace. Vyvozování závěrů představuje klíčovou část (auto)evaluačního procesu a proto by mělo být hlavním náplní několika setkání. Na základě závěrů mohou být plánována další rozvojová opatření. (Auto)evaluační zpráva zpravidla obsahuje: popis cílů, popis procesu, závěry týkající se rozvojových opatření.

4 Proces (auto)evaluace

Odpovědnost za evaluaci sdílí zřizovatel školy (zpravidla obec), správní orgán provincie a FNBE (Finská národní rada pro vzdělávání). Evaluace je povinná a týká se všech úrovní vzdělávání. Zřizovatel určuje způsob externí evaluace a může rovněž oprávnit jednotlivé školy, aby o autoevaluaci (vlastním hodnocení) rozhodovaly samostatně.

4.1 Externí evaluace

Finský evaluační systém sestává ze čtyř částí a úrovní:

- Lokální evaluace vedené městskými úřady a vzdělávacími institucemi
Poskytovatelé vzdělávání mají povinnost nejen provádět evaluaci vzdělávání a jeho efektivitu, ale také se účastnit externích evaluací. Na lokální úrovni evaluace může být zaměřena na přístup ke vzdělávání, finanční odpovědnost vzdělávacích institucí a na realizaci cílů městských strategií ve vzdělávání a kultuře, stejně jako na rozdíly mezi různými školskými institucemi. Na institucionální úrovni evaluační cíle zahrnují dosažení cílů, splnění pedagogických cílů a kurikulárních reforem a využití zdrojů.
- Evaluace na regionální úrovni
V souvislosti s rovným přístupem ke vzdělání se na regionální úrovni provádí monitorování státními regionálními úřady (AVI). Cíle regionálního hodnocení zahrnují obslužnost sítě vzdělávacích institucí a uspokojování potřeb stanovených v rámci požadavků na vzdělávání. Regionální úrovně podporují akvizici informací potřebných k národnímu hodnocení.
- Národní úroveň evaluačního systému
Na národní úrovni se monitorování a hodnocení zaměřuje na rozsah, v němž se plní cíle stanovené požadavky zákona, vzdělávací politiky

a národního kurikula. Hodnocení může být zaměřeno na realizaci vzdělávací politiky, jako např. implementaci strukturálních reforem a základní bezpečnosti ve školství. Dalším cílem národního systému hodnocení je podpořit vzdělávací instituce a učitele v soustavné reformě školství na jedné straně, a tvořit a poskytovat širokou, moderní a spolehlivou informovanost o fungování a výsledcích institucí i celého vzdělávacího systému na straně druhé.

- **Mezinárodní kooperace v evaluaci**
Vzhledem k internacionalizaci je stále důležitější srovnávat finské školství s úspěchy v jiných zemích. Informace získané při hodnocení jsou potřebné jako základ pro rozhodování o budoucím vývoji školství. Finsko je země, která je často skloňována v souvislosti s předními příčkami školní úspěšnosti. Finové mnoho investovali do školství a výzkumu a tato investice jim přinesla přední místa mezi nejúspěšnějšími zeměmi (například v testech PISA v roce 2003 ze 41 států a čtyř testovaných oblastí zaznamenali prvenství v čtenářské a přírodovědné gramotnosti, druhé místo v gramotnosti matematické a třetí v řešení problémových úloh).

4.1.1 Národní úroveň evaluačního systému

Národní úroveň evaluačního systému souvisí s dosahováním cílů stanovených v legislativě, vzdělávací politice a národním kurikulu. Hlavní cíle evaluace spočívají v rozvoji vzdělávání, v podpoře učení, v zajištění kvality a v poskytování informací pro plánování a vzdělávací politiku na lokální, regionální i národní úrovni i pro mezinárodní komparaci.

Regulační opatření týkající se externí evaluace na národní úrovni jsou obecně definována legislativou. Rada pro evaluaci vzdělávání organizuje a koordinuje národní evaluaci vzdělávání předškolního, základního, vyššího středního a dospělých. Hodnocení vyššího vzdělávání organizuje a koordinuje finská Rada pro evaluaci ve vyšším vzdělávání. Výstupy učení v základním, odborném vzdělání a školení hodnotí Finská národní rada pro vzdělávání. Výzkumné instituty univerzit vedou tematické a systémové hodnocení prováděné radami pro hodnocení.

Priority externí evaluace jsou specifikovány ministerstvem vzdělávání v Rozvojovém plánu vzdělávání a výzkumu na období 2007–2012; prioritami jsou:

- a) efektivita,
- b) kvalita,

- c) užitečnost
- d) finanční odpovědnost.

Na počátku funkčního období Rada pro evaluaci vzdělávání a Rada pro evaluaci ve vyšším vzdělávání (FINHEEC) vymezují strategie a širší rámec svých plánů a aktivit. Každoročně probíhají diskuse s ministerstvem vzdělávání. V potaz jsou brány i potřeb vzdělávání poskytovaného ve švédštině. Hodnocení, která provádí Finský národní ústav pro vzdělávání, se primárně soustřeďují na vzdělávací výstupy na všech úrovních vzdělávání (vyjma vyššího) a slouží národním rozhodovacím postupům a rozvoji národního kurikula a plánování dalšího vzdělávání učitelů.

Národní systém evaluace se skládá ze tří součástí:

a) Evaluace výstupů učení: Hodnocení výstupů vzdělávání se soustřeďuje na srovnávací hodnocení na národní a mezinárodní úrovni, hodnocení stavu školství v jednotlivých oblastech školství a typech institucí a na tematické hodnocení. Srovnávací hodnocení spočívá v tom, že se hlavní výstupy vzdělání srovnávají s národními a mezinárodními informacemi, změnami, k nimž došlo, nebo s cíli, které byly stanoveny. Hodnocení stavu školství a tematická hodnocení jsou různá hodnocení určitého sektoru, nebo s příslušnými předměty (např. přírodní vědy). Systém zahrnuje přípravu testů, jejich organizaci, analýzu výsledků a závěry. Účelem národního systému hodnocení výstupů učení je shromáždit informace o kvalitě výstupů učení. Výsledky těchto hodnocení se využívají v rozvoji vzdělávacího systému a národního kurikula i pro praktickou práci učitelů. Výsledky se také využívají pro monitorování dosažené kvality vzdělání.

b) Tvorba ukazatelů: Ukazatelé se tvoří tak, aby zajistily dlouhodobou informovanost o nových trendech ve vzdělávání a provozní kapacitě vzdělávacího systému. Tvoří se dva typy ukazatelů:

- roční ukazatele, jichž existuje menší počet, a jsou zaměřeny na trvalé získávání nejdůležitějších numerických dat pro monitorování výstupů vzdělávání.
- podrobnější přehledy o stavu školství prováděné pravidelně po několika letech, které představují rozsáhlý ukazatel periodických dat z různých sektorů školství.

c) Projekty na hodnocení s různým zaměřením – situační nebo tematické evaluační studie: Za pomoci evaluačních studií se zjišťují vzdělávací výstupy, faktory, které je ovlivňují a dopad na další rozvoj s použitím vědeckých metod.

Plánování a implementace národní evaluace jsou založeny na transparentnosti a síti spolupráce se vzdělávacími institucemi a organizacemi, které je spravují. Hodnocené organizace a jednotlivci, kteří v nich pracují, musejí být plně informováni o účelu, časovém plánu a důsledcích hodnocení. Hodnocení musí poskytovat prostor pro místní cíle, interpretaci a očekávání. Základním principem je fakt, že hodnocené subjekty jsou si vědomy kritérií hodnocení a mají příležitost prezentovat vlastní hlediska související s hodnocením jejich výsledků. Dále je také důležité zajistit zainteresovanost studentů do hodnocení vzdělávání.

Výsledky hodnocení, metody a použité materiály jsou veřejné. Informace podložené důkazy se prezentují za účelem využití školskými úřady, osobami odpovědnými za rozhodování, vzdělávacími institucemi a organizacemi, které je spravují. Přirozeně také veřejnost má zájem o informace, jak školství funguje a jakých výsledků bylo dosaženo. Výsledky národního hodnocení se používají při tvorbě národního kurikula a k organizaci dalšího vzdělávání učitelů. Základním principem je obvykle pozitivní diskriminace, přičemž instituce se slabšími výsledky dostávají větší podporu.

Národní hodnocení se provádí podle potřeb a zaměření národní strategie. Informace se shromažďují prostřednictvím průzkumu, testů a/nebo s využitím národních statistických zdrojů. Postup je volen podle jednotlivých případů. Výstupem každé evaluace je publikovaná **evaluační zpráva** a zainteresované školy i poskytovatelé dostávají zpětnou vazbu, často jako komparativní popis situace jejich jednotky ve srovnání s národním průměrem.

4.2 Interní evaluace

Hlavním přínosem interní evaluace je fakt, že podporuje učení a rozvoj činností jak na úrovni jednotlivce, tak i komunity a zároveň pomáhá při řízení. Cílem autoevaluace je pomoci jednotlivcům na institucích formovat integritu činností a zpřístupňovat je externím zájmovým skupinám. Znalost vlastní situace poskytuje lepší příležitost čelit výzvám okolního prostředí.

Z hlediska využívání výsledků interní evaluace patří Finsko k zemím, kde výsledky interní evaluace využívají ke zlepšování kvality a fungování školy dva typy subjektů:

- školy,
- orgány místní správy a/nebo zřizovatelé škol.

Ve Finsku jsou podklady, které usnadňují sebehodnocení škol, zveřejněny i na internetových stránkách FNBE (Eurydice, 2004).

Zodpovědnost za vlastní hodnocení škol spočívá především na řediteli a učitelích. Účelem autoevaluace škol je rozvoj školních aktivit. V průběhu autoevaluačních procesů jsou analyzovány silné a slabé stránky školy, a to s cílem objevit nejrelevantnější rozvojové cíle. Ve Finsku mohou školy při interní evaluaci využít například *Rámece evaluace výstupů vzdělávání* navržený pro účely celostátní evaluace s obsahující i podněty pro vlastní hodnocení školy. Rámec navržený pro účely národní evaluace může být využíván i v rámci školní interní evaluace, neboť jednotlivé školy jsou funkční součástí celého školského systému a také jednotkou nezávisle rozvíjející své aktivity. Z hlediska jedinců zaměstnaných v dané škole je škola také pracovním společenstvím.

Autoevaluační proces by měl začínat setkáním personálu školy, a to za účelem prodiskutování potřeby vlastního hodnocení a za účelem rozhodnutí o časovém rámci a rozsahu procesu. Výhodná je samozřejmě shoda všech účastníků, prospívá předem stanovený pevný časový rámec. Také by měl být určen někdo, speciálně pověřený zodpovědností za plánování a řízení autoevaluace. Doporučuje se také delegování pověření týkajících se jednotlivých dílčích úkolů.

Autoevaluaci škol prospívá vzdělávání personálu v dané oblasti jako podpora autoevaluačních procesů. Alternativou je využití externího školiště, či využití peer evaluace. „*Ve Finsku se mohou školy obrátit na učitele nebo ředitele jiných škol a požádat je o pomoc při provádění interní evaluace.*“ (VÚP, 2011)

Každý rok na jaře zaměstnanci hodnotí, jak se jim podařilo dosáhnout cílů poradenství a poradenských služeb a naplánovat, jak budou organizovány následující rok. Hodnocením poradenství a poradenských služeb bylo zjištěno, že některé služby nejsou schopny uspokojit rostoucí potřeby poradenství pro studenty v každém vzdělávacím stupni. Mechanismy na institucionální úrovni jsou ve zpětné vazbě slabé a je potřeba silnějšího strategického plánování a vedení v poskytování poradenství.

4.2.1 Důležitý předpoklad vlastního hodnocení školy

Důležitý předpoklad vlastního hodnocení školy představuje způsobilost pedagogů pro výzkum a sebehodnocení. Jednou ze základních podmínek pro úspěšné hodnocení školy je totiž věrohodnost hodnotitele. Lidé, kteří evaluaci provádějí, musejí být spolehliví a adekvátně vyškolení, pouze v tom případě může být hodnocení hodnověrné. Představa, že pedagogičtí pracovníci by se měli zabývat výzkumnou prací, vyplývá z anglického projektu Ford Teaching (1973–1976), v rámci kterého byli pedagogové vyškoleni pro posuzování své činnosti a provádění funkčních výzkumů.

Ve Finsku byly programy pro vzdělávání pedagogů převážně orientovány na rozvoj profesionálnosti. Panuje zde totiž přesvědčení, že pedagogičtí pracovníci musejí být obeznámeni s posledními výzkumy, které se týkají oblasti vzdělávání, samotného vyučování a procesu učení. Těchto poznatků by měli být schopni využívat v praxi. Rovněž by měli být odborně vyškoleni v oblasti provádění výzkumů. Záměr pedagogicky orientovaných studií je kvalifikovat učitele tak, aby byli schopni zhodnotit a následného zdokonalení vzdělávacího procesu. Cílem je vyškolení studenty tak, aby byli schopni diagnostikovat a analyzovat problémy, se kterými se mohou setkat ve svém budoucím zaměstnání. V rámci studia mají posluchači možnost realizovat vlastní projekty. V těch musejí nejprve stanovit problém, kterým se budou zabývat, následně k tématu samostatně sehnat dostatek informací a syntetizovat výsledky bádání. Na závěr je třeba vše vyhodnotit ve zprávě o empirickém výzkumu.

Hodnotící studie ukázaly, že v dobře fungujícím vzdělávacím systému hrají školení pro výzkum a sebehodnocení důležitou roli. Pedagogičtí pracovníci by jako profesionálové neměli pouze činit rozhodnutí, ale měli by při nich zároveň převzít i aktivní úlohu. Učitelé musejí mít přinejmenším základní znalost pedagogické metodologie k tomu, aby byli schopni kontrolovat a hodnotit vlastní práci. Mluví o tzv. vědecké gramotnosti. Bez tohoto prvku jsou učitelé pouze vykonavateli požadavků, které jsou na ně nepřímě kladeny ze strany jejich pedagogické činnosti. Proto je potřeba mít povědomí o vědecké gramotnosti, aby mohli pochopit, na jakém základu mají možnost stavět svou pedagogickou práci. Pokud tomu neporozumí, důkladný rozbor teorie vzdělávání a vlastní práce u nich není pravděpodobný.

Není to pouze konečný výsledek, na kterém při sebehodnocení záleží, ale také samotný proces evaluace, prostřednictvím kterého pedagog

může zlepšit své odborné myšlení. Kromě toho si učitel osvojí znalosti z oblasti výzkumu. Dále ještě sebehodnocení motivuje pedagogické pracovníky a umožňuje jim kriticky posuzovat další výzkumy zpracovávající podobné téma. Pedagogové, kteří mají nějakou zkušenost s vlastní výzkumnou prací, obvykle bývají lépe připraveni na převedení poznatků svých studií do praxe. Proto tedy můžeme schopnost evaluace považovat za důležitou složku odborného rozvoje učitelů.

Spolehlivé hodnocení je soustředěno na prověření aktuální situace, předešlých úspěchů a budoucích příležitostí. Nachází nedostatky a přednosti instituce. Zároveň také přináší plán pro rozvoj a upevnění silných stránek, stejně jako eliminuje vady a posiluje její slabé stránky. Kromě toho, že zaručuje zdokonalení, umožňuje také úspěšné přizpůsobení se přibývajícím povinnostem, které se ve vzdělávacích institucích moderního světa vyskytují. Dobré sebehodnocení podněcuje k neustálému rozvoji a zdokonalování. Stává se z něj nepřetržitý proces, při kterém dochází ke zkvalitnění organizace. Je užitečné i v tom, že pozitivně ovlivňuje aspekty života a práce ve vzdělávacích institucích.

Kvalitní evaluace prospívá všem: předškolním dětem, žákům, studentům, pedagogickým pracovníkům, rodičům žáků i širší veřejnosti. Na základě výsledků sebehodnocení jsou vzdělávací instituce schopny plánovat a zavádět vylepšení určená studentům. Kromě toho sebehodnocení podává rodičům a širší veřejnosti spolehlivé a objektivní informace o kvalitě vzdělávání a ve své podstatě jim instituci představuje. Díky spolehlivé zpětné vazbě se mohou pedagogičtí pracovníci (učitelé, vychovatelé, ředitelé) lépe připravovat na svou práci a přijímat vhodná rozhodnutí.

Proto je tedy nezbytné podporovat mezi zaměstnanci vzdělávacích institucí přesvědčení, že vyučování musí být neustále sledováno a hodnoceno. Je nereálné předpokládat, že by se učitelé stali přemýšlivými odborníky sami od sebe. Za účelem toho, aby mohli uvažovat o své činnosti, aby byli ochotni předložit svou práci k projednání a kritice svým kolegům nebo dokonce širší odborné komunitě, zaznamenáváním a publikováním výsledků vlastního výzkumu. Učitelé totiž musejí být adekvátně vyškoleni, aby byli výzkumu a sebehodnocení schopni. Již v průběhu vysokoškolského studia by si měli osvojit tyto znalosti. Rovněž také později, v doškolovacím systému pro pedagogy. Co je rovněž nezbytné je rozvíjet kolegiálníitu na pracovišti. Je potřeba docílit shody v běžných záležitostech a představě o úloze školy, se kterou by měl

každý člen společenství být schopný se ztotožnit. V takové situaci hraje důležitou roli schopný vedoucí pedagogický pracovník, který záměrně podněcuje pedagogy ke spolupráci, uvažování, výzkumu a rozboru jejich činnosti.

4.2.2 Způsoby a nástroje autoevaluace škol ve Finsku

Nástroje interní evaluace je obtížné popsat, protože ve Finsku o způsobu zapojení různých aktérů do interní evaluace rozhodují školy nebo orgány místní správy. Obce mohou do značné míry nezávisle rozhodovat o tom, jak budou hodnotit vzdělávání, jež v rámci své působnosti zajišťují, a provádění interní evaluace (tzv. sebehodnocení) je jen jednou z mnoha možností. V obcích, kde se interní evaluace provádí, se do ní zapojují různí aktéři. V případě Finska nejsou dostupné informace o tom, co se v dané oblasti odehrává (Eurydice, 2004, s. 34-35).

Alespoň typově lze na užívané nástroje autoevaluace usuzovat z průzkumu (FNBE, 2004) mapujícího situaci v oblasti využívání nástrojů pro zajišťování kvality se zaměřením na poskytovatele odborného vzdělávání a přípravy. Z dotazníkového šetření pokrývajícího přibližně 23% z celkového počtu tohoto typu poskytovatelů vyplývá, že třemi nejčastěji užívanými nástroji pro řízení kvality a sebehodnocení poskytovatelů jsou: 1. model excelence EFQM, Balanced Scorecard a normy ISO, a to i v různých kombinacích, například model excelence s Balanced Scorecard apod. Jako důležitá motivace pro sebehodnocení se ukazuje Finská cena kvality založená na modelu excelence EFQM (Michek, 2005). 70% škol využívá pro zlepšování kvality benchmarking – srovnávání s jinými institucemi: přitom 51% se zaměřuje na benchmarking procesů, 9% na benchmarking výsledků a 13% na benchmarking služeb a produktů (Koski In Michek, 2005).

5. Spolupráce škol

Ve finské vzdělávací praxi je věnována pozornost i rozvoji prostředků podporujících školy v učení se novým postupům využitelným nejen v rámci dalšího rozvoje školy a její autoevaluace. Příkladem mohou být následující projekty a příklady dobré praxe:

- **Projekt Virtuální škola** – projekt spuštěný v roce 1999 s cílem rozvinout flexibilitu a diversitu finského školského systému využitím

ICT. Projekt Virtuální škola funguje jako síť škol, jejíž hlavním cílem je podpora komunikace mezi školami. Projekt umožňuje rozvoj škol a zvyšování jejich kvality, šíření a sdílení příkladů dobré praxe, zkušeností škol z hledání a nacházení řešení týkajících se života škol, jejich rozvoje, včetně oblasti autoevaluace (Kiesi a kol., 2006).

- **Projekt Dopad Peer Review (2009–2011)** – projekt zacílený na poskytovatele vyššího odborného vzdělávání nejen ve Finsku, ale i v jiných evropských zemích. Cílem projektu je přispět k implementaci Evropského rámce pro zajištění kvality v odborném vzdělávání (EQARF, resp. EQAVET), a to akcentováním fáze review a ke zvyšování porozumění vzájemné interakce mezi systémy zajišťování kvality, evaluace a rozvoje odborného vzdělávání. Snahou projektu je také zdokonalit a rozvinout metodologii peer review zkoumáním jeho dopadu a vlivu. Hlavní výstupy projektu zahrnují Pokyny k provádění peer review ve školství a hodnotící nástroj; Pokyny jsou adresovány poskytovatelům odborného vzdělávání k sebehodnocení úspěšnosti užití peer review. Další informace k projektu na www.peer-review-education.net.

Ve Finsku je školám, poskytovatelům vzdělávání a dalším subjektům v oblasti výzkumu i evaluace vzdělávacího systému k dispozici celá řada databází, informačních systémů a rejstříků. V rámci finského velmi decentralizovaného vzdělávacího systému je jejich existence motivována zejména snahou umožnit a usnadnit přístup subjektům vzdělávání i evaluace ve vzdělávání k informacím a údajům o vzdělávacím systému a jeho částech či dílčích aspektech. Provozovány jsou zejména třemi orgány: Finským statistickým úřadem, ministerstvem vzdělávání a Finskou Národní Radou pro vzdělávání (FNBE) – více viz přehled databází, informačních systémů a rejstříků v následující Tabulce č. 4 (Eurydice, 2009/10).

Tabulka č. 4 – Přehled databází, informačních systémů a rejstříků

Finský statistický úřad	Ministerstvo vzdělávání	FNBE
<p>Statistika školského systému pokrývá všechny vzdělávací instituce ve školském systému. Statistiku tvoří instituce, žadatelé a přijatí do institucí, studenti a počty studentů, počty kvalifikací, vzdělávací kvalifikace a osoby s kvalifikací a zaměstnanci a finance v institucích.</p> <p>Statistika vzdělávání dospělých obsahuje údaje o činnostech ve vzdělávání dospělých a o jejich účasti na školeních a jiných formách vzdělávání dospělých.</p> <p>Statistika struktury vzdělání populace zahrnuje údaje o kvalifikaci, kterou populace získala, osoby s kvalifikací a jejich uplatnění na trhu práce. Statistika struktury vzdělání populace je založena na rejstříku vzdělávacích kvalifikací, z něhož se informace převádějí tak, aby tvořily základ pro statistiku a studie o populaci, pracovní síle, mzdách a platech, distribuci příjmů apod.</p> <p>Vzdělávací klasifikace obsahuje veškeré vzdělávací kvalifikace nabízené ve Finsku</p>	<p>Informační systém pro strategické plánování obsahuje data, dokumenty o prognóze a plánování, které slouží strategickému a budoucímu plánování. Nejdůležitější jsou prognózy související s dlouhodobou strukturou a potřebami kvalifikované pracovní síly, vzdělávacích kvalifikací a struktury vzdělání populace. Informační systém také obsahuje výsledky Barometru budoucnosti implementovaného v roce 1995 ve spolupráci s ministerstvem vzdělávání a Střediskem výzkumu budoucnosti Finska. Barometr se aktualizuje každý rok a jeho výsledky popisují perspektivu sociálního rozvoje a rozvoje vzdělání do roku 2017.</p> <p>Rejstřík nákladů na školy je spravován ve spolupráci s Univerzitou v Tampere za účelem získávání informací o výdajích na školské instituce. Rejstřík nákladů na školy se používají jako základ pro plánování následných zpráv o finanční odpovědnosti a efektivitě vzdělávacích institucí.</p> <p>Univerzitní databáze (KOTA) popisuje činnosti univerzit a uměleckých akademií a obsahuje data</p>	<p>Databáze výzkumu Finské národní rady pro vzdělávání (KOTU) obsahuje informace o pedagogickém výzkumu prováděném ve Finsku od roku 1991.</p> <p>Společný systém žádostí, rejstříky: FNBE a Provinční státní úřady a částečně polytechniky spravují společný systém žádostí: na vyšší střední úroveň (KOULUTA), na polytechniky (AMKYH), univerzitní systém žádostí a systém zápisu (HAREK) spravuje Finská národní rada pro školství a univerzity. Tyto systémy poskytují vzdělávacím institucím informace o žadatelích, které jsou potřeba pro přijetí studenta a statistiky pro plánování a hodnocení vzdělávání. Systémy AMKYH a HAREK se také používají k implementaci a monitorování principů jednoho studijního místa. KOULUTA zahrnuje databázi, která obsahuje informace o školských institucích a vzdělání a školení, které poskytují.</p> <p>Databáze odborných kvalifikací (AMTU) má za cíl podpořit FNBE při rozhodování, diseminaci informací a monitorování souvisejících s odbornými kvalifikacemi. Systém AMTU obsahuje informace o kvalifikačních výborech, smluvních institucích, nabízených odborných kvalifikacích</p>

<p>podle úrovně a oblasti vzdělání, speciální klasifikace školské správy a klíčové kódy mezinárodních standardů vzdělání. Institucionální klasifikace jsou založeny na rejstříku dat o vzdělávacích institucích, jejich majitelích, počtech studentů, jazycích, v nichž se vyučuje, a geografickým rozdělení podle typu instituce.</p>	<p>o univerzitách, která odrážejí jak institucionální, tak vzdělávací aspekt od roku 1981. Tato statistická databáze byla vytvořena jako pomůcka řízení; využívána je ministerstvem a univerzitami k tvorbě podkladů pro roční plánování a monitorování. Samotné instituce aktualizují informace přímo v databázi na začátku každého kalendářního roku.</p> <p>Databáze polytechnik (AMKOTA) slouží osobám odpovědným za rozhodování a zájmovým skupinám tak, že formují klíčové informace o činnostech polytechnik. Databáze obsahuje informace institucionálního i vzdělávacího charakteru. Informace v databázi se používají pro rozvoj, monitorování, hodnocení a řízení činností polytechnik.</p>	<p>a o národních kurikulech a požadavcích na kvalifikaci; využívá informace o institucionální databázi (KOULUTA) a o kvalifikacích. S použitím institucionální databáze jsou informace také zpřístupněny regionálním státním úřadům a pracovní správě.</p> <p>WERA je služba poskytující statistické informace o vzdělávání a dalších aspektech vzdělávání. WERA je dostupná prostřednictvím internetu. Jejím cílem je podpora plánování a rozhodovacích procesů ve vzdělávání na lokální a národní úrovni. Statistiky jsou založeny na datech a informacích shromážděných Finským statistickým úřadem a FNBE.</p> <p>Datový systém zpětné vazby studentům (AIPAL) Systém zpětné vazby vzdělávání dospělých, kde studenti získávají zpětnou vazbu o školení, které absolvovali. Zpětnou vazbu využívají národní úřady a poskytovatelé vzdělávání pro následná opatření a pro hodnocení vzdělávání dospělých.</p> <p>Datový systém demonstrace dovedností (KOPPI) obsahuje informace o demonstraci dovedností ve vyšším odborném vzdělání a školení na národní úrovni. Místní demonstrace dovedností organizované institucemi mohou být užity jako podklady pro hodnocení.</p>
--	---	--

6 Výsledky práce školy

Evaluační výstupů škol a studentů sehraje ve finském vzdělávacím systému důležitou roli a je přirozenou oporou pro další rozvoj škol i studentů. Ve Finsku neexistuje inspekce ani plošné hodnocení vzdělávacích výsledků prostřednictvím národního testování. Ve Finsku nejsou sestavovány ani žebříčky škol.

Ve Finsku je hlavním cílem evaluace školy rozvoj a podpora škol, nikoliv jejich kontrola. Ve Finsku nejsou žádné národní zkoušky na závěr povinného vzdělávání. Národní instituce hodnotí vzdělávací politiku testováním vybraného vzorku, přibližně 10 % studentů z rozmanitých předmětů. Výsledky jsou publikovány pouze na úrovni systému, nikoliv škol umožňujících jejich vzájemné srovnání. Výsledky jednotlivých škol jsou sdělovány pouze těm školám, kterých se to týká (Valijarvi, 2007).

Od škol se očekává, že budou hodnotit svoji výkonnost. Za účelem zajištění kvality definuje FNBE úroveň dovedností a vědomostí, které by měli studenti zvládnout při ukončení hlavního školního vzdělávání, a požaduje od škol, aby měřily svoji výkonnost na základě těchto pokynů a osnov. Cílem je pomoci školám vytvořit detailní obrázek o vzdělávacím působení školy a učinit školy transparentními pro externí skupiny (Valijarvi, 2007).

Ve Finsku také funguje **maturitní zkouška** (finsky: *ylioppilastutkinto*, švédsky: *studentexamen*, angl. matriculation examination). V současné době je cílem zkoušky zjistit, zda studenti vstřebali znalosti a dovednosti požadované osnovami pro vyšší střední školy a zda dosáhli stupně zralosti v souladu s cíli školy. Absolvování maturitní zkoušky opravňuje kandidáta pokračovat v terciárním vzdělávání. Maturitní zkouška je upravena § 18 Zákona o vyšším sekundárním vzdělávání (766/2004), Zákonem o organizaci maturitní zkoušky (672/2005) a Nařízením vlády o maturitní zkoušce (915/2005). Finská maturitní zkouška se připravuje na národní úrovni a existuje centralizovaný orgán – Rada pro maturitní zkoušku (MEB), která standardizuje jednotlivé testy podle jednotných kritérií. Zkoušky se konají dvakrát do roka, na jaře a na podzim (MEB, 2011).

6.1 Vliv evaluace na zlepšování škol v oblasti poradenství a poradenských služeb

Výsledky hodnocení projektů v oblasti poradenství a poradenských služeb vyústily v potřebu rozvojových projektů. Po první řadě národního hodnocení projektů v oblasti vysokoškolského vzdělávání došlo v letech 2000–2003 k několika developerským projektům. Tématem těchto projektů bylo, jak minimalizovat počet odchodů ze studia a jak radit a pomáhat studentům v jejich cestě studiem až k úspěšnému zakončení. Z těchto projektů vzešly různé metody poradenství.

Druhá řada hodnocení projektů se zabývala poradenstvím a poradenskými službami v základním a středním vzdělávání a Finská národní rada pro vzdělávání se zaměřila na rozvoj v těchto zařízeních. Hodnocení těchto služeb ve vzdělávání a vytvoření plánu projektu dalšího rozvoje proběhlo v roce 2003.

Ministerstvo vzdělávání a Finská Národní rada pro vzdělávání (FNBE) již učinily konkrétní kroky na podporu poradenské politiky a praxe. Tyto kroky jsou konkrétními důkazy o účinnosti hodnotících procesů. Na konci roku 2003 FNBE realizovala vnitrostátní pokyny pro poskytování poradenství a vzdělávání v oblasti všeobecného a vyššího vzdělávání. Tyto pokyny popisují obecné cíle v poradenství a minimální úroveň obsahu učebních osnov. Rovněž obce jsou povinny poskytnout strategické a funkční plány pro poskytování poradenství a pravidelné hodnocení těchto služeb. Pokyny pro odborné vzdělávání byly provedeny podle nového vzdělávacího programu v roce 1999. Tyto pokyny se řídí stejnými principy jako u všeobecného vzdělávání. ■

Zdroje

- Eurydice. *Evaluace škol poskytujících povinné vzdělávání*. Brusel: Eurydice, 2004. ISBN 2-87116-364-2.
- Eurydice. *Organisation of education system in Finland 2009/10*.
- FNBE. *Language and Cultural Minorities*. [online] [cit. 19. 11. 2011]. Dostupné z www: http://www.oph.fi/english/education/language_and_cultural_minorities.
- FNBE. *A Framework for evaluating Educational Outcomes in Finland*. Helsinki: Yliopistopaino, 1999. ISBN 952-13-0621-1.
- HAMALAINEN, K. *Examples of National Educational Evaluations in Finland*. [1.10.2011] [cit. 19. 11. 2011]. Dostupné z www: <http://moetqm.org/eng/presentation/Day2/Kauko-ExamplesofNationalEducationalEvaluationsInFinland.pdf>
- KIESI, E. a kol. *Good Practice –The Virtual School and the Ope.fi Programme, Finland*. [6.7.2006] [30. 11. 2011]. Dostupné z www: http://www.xplora.org/ww/en/pub/insight/policy/policies/good_practice.
- LANKINEN, T. *Building Blocks for Education: Whole System Reform. Toronto: September 2010*. [online] [cit. 19. 11. 2011]. Dostupné z www: www.edu.gov.on.ca/.../Finland_CaseStudy2010.
- MEB. *The Finnish Matriculation Examination*. [online] [cit. 30. 11. 2011]. Dostupné z www: <http://www.ylioppilastutkinto.fi/en/>.
- MICHEK, S. *Vlastní hodnocení školy*. Praha: NÚOV, 2005.
- VALIJARVI, J. *Finland has built Europe's most admired education system by focusing on „outcomes“, giving schools autonomy, and by supporting teachers*. [Autumn 2007] [cit. 19. 11. 2011]. Dostupné z www: http://findarticles.com/p/articles/mi_hb4779/is_30/ai_n31044847/.
- Velvyslanectví Finska v Praze. Fakta. [online] [cit. 19. 11. 2011]. Dostupné z www: <http://www.finland.cz/public/default.aspx?nodeid=31400&contentlan=34&culture=cs-CZ>.
- VÚP. *Příprava a podpora pracovníků, kteří provádějí interní evaluaci*. [online] [cit. 19. 11. 2011]. Dostupné z www: <http://old.vuppraha.cz/clanek/448>.

Příloha:
Tabulka č. 5 – Přehled institucí zabývajících se evaluací ve Finsku

Název subjektu	Český překlad názvu subjektu	Charakteristika subjektu	Činnost v evaluaci	Kontakt
Opetus-ja kulttuuriministeriö (OKM) (angl. Ministry of Education and Culture)	Ministerstvo vzdělávání a kultury	Nejvyšší úřad zodpovědný za rozvoj v oblasti vzdělávání, vědy, kultury, sportu, aktivit mládeže i v oblasti mezinárodní spolupráce. Na Ministerstvu dva ministři: ministr vzdělávání a vědy, ministr kultury a sportu. Problematika (auto)evaluace školy spadá do kompetence ministra vzdělávání a vědy.	Řízení získávání základních informací potřebných pro tvorbu vzdělávací politiky, plánování a rozhodovací procesy.	http://www.minedu.fi/OPM/ Opetus- ja kulttuuriministeriö Meritulinkatu 10 00530 Helsinki E-mail: kirjaamo@minedu.fi
Opetus hallitus (angl. Finnish National Board of Education, FNBE)	Finská národní rada pro vzdělávání	Národní agentura spadající pod Ministerstvo vzdělávání a kultury, zodpovědná za národní kurikulum pro základní a všeobecně vyšší sekundární vzdělávání a rámce odborných a kompetenčně zaměřených zkoušek a kvalifikací.	Národní evaluace vzdělávacích výstupů od preprimárního až po vzdělávání dospělých (vyjma vyššího vzdělávání). Hodnocení výstupů učení, monitorování otázek vzdělávací spravedlivosti ve Finsku, příprava a prezentace národních hodnotících zpráv, shrnutí apod. Implementace politických rozhodnutí a poskytování informací a údajů pro rozhodovací procesy a pro evaluaci vzdělávání.	http://www.oph.fi/ Opetus hallitus Hakaniemenranta 6 00530 Helsinki E-mail: opetushallitus@oph.fi

Koulutuksen arviointineuvosto (angl. Finnish Education Evaluation Council)	Finská rada pro evaluaci vzdělávání	Expertní orgán pro evaluaci ve vzdělávání. Organizuje a koordinuje národní evaluaci vzdělávání předškolního, základního, vyššího středního a dospělých.	Organizuje a koordinuje evaluaci. Hlavní úkoly: • asistovat ministerstvu a podporovat poskytovatele vzdělávání v záležitostech týkajících se evaluace, • vytvářet akční plán externí evaluace ve vzdělávání v souladu s pokyny a finančními zdroji stanovenými ministerstvem vzdělávání, • předkládat návrhy pro oblast rozvoje evaluace ve vzdělávání a prosazovat kooperaci a výzkum v oblasti evaluace vzdělávání.	http://www.edev.fi/ Koulutuksen arviointineuvoston sihteeristö Keskussairaalan tie 2 40014 University of Jyväskylä E-mail: hannele.niemi@helsinki.fi
Tilastokeskus (angl. Statistics Finland)	Finský statistický úřad	Jediná finská veřejná instituce produkující oficiální finské statistiky a informační služby. Kombinuje sběr dat s vlastními expertízami. Významný mezinárodní aktér v této oblasti.	Shromažďuje, analyzuje a publikuje informace za účelem statistického dokumentování vzdělávacích činností, podpory a hodnocení vzdělávacího sektoru. Statisticky jsou dále úřadem předávány dalším subjektům. Úřad také vytváří a zavádí standardy klasifikace v oblasti statistiky.	http://www.stat.fi/ Tilastokeskus Työpajankatu 13 Helsinki E-mail: kirjaamo@stat.fi

Korkeakoulujen arviointineuvosto (KKA) (angl. Finnish Higher Education Evaluation Council, FINHEEC)	Finská rada pro evaluaci vyššího vzdělávání	Nezávislý expertní orgán asistující institucím vyššího vzdělávání a Ministerstvu vzdělávání a kultury v záležitostech týkajících se evaluace. Členové rady reprezentují univerzity, polytechniky, studenty a svět práce. Rada také: - na základě návrhů univerzity a polytechnik předává ministerstvu doporučení v souvislosti s odbornými centry vyššího školství, - organizuje spolupráci se zaměstnanci a záměstnavateli v oblasti vyššího školství a se zájmovými skupinami v obchodních organizacích.	Odpovídá za plánování, organizaci, rozvoj a koordinaci externí evaluace vyššího školství. Při implementaci hodnocení, rozvoji metod a organizaci následných opatření KKA úzce spolupracuje s dalšími institucemi.	http://www.finheec.fi Korkeakoulujen arviointineuvosto Meritulinkatu 1 Helsinki Email: finheec@minedu.fi
Suomen Akatemia (angl. Academy of Finland)	Finská akademie	Klíčová agentura financující základní výzkum ve Finsku. Administrativně spadá pod Ministerstvo vzdělávání a kultury.	Zodpovídá za evaluaci výzkumu, pověřuje odborná centra výzkumu.	http://www.aka.fi Suomen Akatemia Hakaniemenranta 6 Helsinki E-mail: kirjaamo@aka.fi
Yliopilastutkintolautakunta (angl. Finnish Matriculation Examination Board)	Rada pro finskou maturitní zkoušku	Předseda i 40 členů Rady jsou jmenováni ministrem vzdělávání na doporučení univerzity a institucí vyššího vzdělávání a Národní rady pro vzdělávání. Zodpovídá za národní maturitní zkoušku.	Orgán zodpovědný za administraci, organizaci i řízení národní maturitní zkoušky ve Finsku.	http://www.yliopilastutkinto.fi Yliopilastutkintolautakunta Suvilahdenkatu 10 B 00580 Helsinki E-mail: lautakunta@yliopilastutkinto.fi